

Václav Klaus

Modrá, nikoli zelená planeta

**Co je ohroženo:
klima, nebo svoboda?**

DOKOŘÁN

**První vydání
v elektronické
podobě**

Václav Klaus

Modrá, nikoli zelená planeta Co je ohroženo: klima, nebo svoboda?

© Václav Klaus, 2007, 2010

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této publikace nesmí být rozmnožována a rozšiřována jakýmkoli způsobem bez předchozího písemného svolení nakladatele.

Vydalo nakladatelství Dokořán, s. r. o.,
Holečkova 9, Praha 5, dokoran@dokoran.cz,
www.dokoran.cz

v roce 2010 jako svou 370. publikaci (1. elektronickou).

Vydání třetí, v elektronické podobě první.

Obálka Jiří Hladký, 2009

Ilustrace Jiří Slíva, 2007, a Ivan Steiger, 2007

Ilustrace J. Slívy byla převzata z týdeníku EURO.

Ilustrace I. Steigera byla převzata z Frankfurter Allgemeine Zeitung.

Grafická úprava a sazba Didot, polygrafická společnost s. r. o. a David Greguš.

ISBN 978-80-7363-318-9

Obsah

Předmluva k elektronickému vydání

Předmluva k prvnímu vydání

Kapitola 1

Kapitola 2

Kapitola 3

Kapitola 4

Kapitola 5

Kapitola 6

Kapitola 7

Seznam použité literatury

Příloha č. 1

Příloha č. 2

Příloha č. 3

Předmluva k elektronickému vydání

Od prvního, v dnešní době už pomalu začíná být nezbytné dodat papírového, vydání této knihy uplynuly více než tři roky, což je v současném světě urychlené komunikace a informační záplavy relativně dlouhá doba. I v debatě o globálním oteplování se toho za tu dobu hodně událo, ale je smutné, že v politické sféře a v médiích zůstává všechno v podstatě při starém. Dnes a denně jsou po celém světě vydávány nové a nové články, studie a knihy odhalující neudržitelnost a neobhajitelnost doktríny globálního oteplování, která za viníka v posledním století probíhajícího mírného oteplování považuje člověka a jím prováděné spalování fosilních paliv. Tyto práce dokazují nepotřebnost a nesmyslnou nákladnost opatření navrhovaných environmentalisty k souboji člověka s přírodou a klimatem.

Přesto tato doktrína vítězně kráčí světem, neboť má své mocné zastánce. Politici objevili

její – jak se domnívají a jak se, paradoxně, ukazuje – velice slibný politický náboj a uvěřili, že jim přináší voliče. Mnozí byznysmeni pochopili, že se touto cestou dá uniknout z přísných zákonů trhu a že je možné úspěšně žadonit o štědré státní dotace. Intelektuálové, novináři a socialisté všeho druhu získali nové mocné argumenty pro svůj věčný zápas s lidskou svobodou, trhem a kapitalismem.

I my jsme ale získali nové přívržence, zejména mezi běžnými lidmi, kteří to všechno začínají více a více chápat. Začíná přibývat vědců, kteří vykročili ze zátiší vědeckých časopisů a zúčastňují se veřejné diskuse na toto téma. V poslední době jsou to zejména knihy dvou Australanů – I. Plimera „Heaven and Earth: Global Warming, The Missing Science“ (Connor Court Publishing, 2009) a R. M. Cartera „Climate: The Counter Consensus“ (Stacey International, 2010).

Za dobu, která uplynula od prvního vydání mé knihy, toho vím o této problematice daleko více i já. Původní desetistránkový seznam literatury bych mohl snadno několikanásobně rozšířit, ale i kdybych se pokoušel knihu přepisovat od základu, žádnou kvalitativní změnu bych v ní neudělal. Byla přeložena již do šestnácti jazyků. V letošním roce vyšla v dánštině, arabštině, japonštině a v černohorštině (což bych si troufl označit za bývalou srbochorvatštinu).

Na stejné téma jsem napsal řadu článků a v mnoha zemích světa pronesl projevy a přednášky, které byly vesměs také publikovány. Posledními dvěma byl v březnu 2010 projev v Palm Beach na Floridě – „Global Warming Alarmism is a Grave Threat to our Liberty“ a v říjnu projev v Londýně – „The Climate Change (or Global Warming) Doctrine is Part of Environmentalism, Not of Science“. Všechny tyto mé texty jsou – v různých jazycích – k dispozici na www.klaus.cz.

Podtitul mé knihy zní: Co je ohroženo: klima, nebo svoboda? Více a více jsem přesvědčen, že je ohrožena svoboda. Klima nikoli. Věřím těm klimatologům, kteří říkají, že je „současné klima v podstatě stejné jako v posledních deseti tisíci letech, nebo jinak řečeno, že je dnešní mírné oteplování v rozmezí toho, co bylo v těchto deseti tisíci letech normálním výkyvem“ (Garth Paltridge, ředitel Institutu studií Antarktidy a jižních moří na univerzitě v Tasmánii). Ohrožení lidské svobody cítím stále silněji.

Čím dál častěji ve svých vystoupeních do dávám, že stejně jako svoboda je ohrožena i lidská prosperita, což ostatně není překvapující, protože svoboda a prosperita jsou spojené nádoby. Jedno bez druhého není možné. Dnešní postoje environmentalistů a z nich vyplývající hospodářsko-politická opatření jsou útokem na obojí, zejména v chudších zemích.

Tam hrozí, že život stamiliónů lidí zůstane na více méně „subsistenční“ úrovni i nadále.

Jsem rád, že mi nakladatelství Dokořán dalo šanci vydat mou knihu v e-verzi. Je to nová zkušenost i pro mne, v podstatě velmi staromódního člověka.

18. 8. 2010

Předmluva k prvnímu vydání

Žijeme ve zvláštní době. Je to vidět i na tom, že jedna mimořádně teplá zima, která – bez ohledu na dlouhodobé trendy, např. na to, že v celém 20. století bylo zaznamenáno zvýšení průměrné teploty ve světě jen o 0,6 °C – stačí k tomu, aby u některých lidí vznikla dalekosáhlá očekávání a na jejich základě příhodné prostředí pro návrhy radikálních opatření, abychom s počasím něco, a to právě teď, udělali.

Jedna událost stíhá druhou. V průběhu posledních měsíců byl do kin uveden Al Goreův jen zdánlivě dokumentární, příznačně však oscarový film, byla publikována tzv. Sternova zpráva, připravená na objednávku britského premiéra Tonyho Blaira a bylo publikováno – spíše politické než odborné – shrnutí 4. zprávy Mezivládního panelu OSN, věnovaného klimatickým změnám. Překvapivě řadu měsíců před publikováním vlastní zprávy. Laťka poli-

tické korektnosti byla – zdá se – již definitivně, a to hodně vysoko, nastavena a znovu je nám vnucována jedna jediná přípustná pravda. Všechno ostatní je označováno za nepřijatelné. Britský ministr životního prostředí nedávno dokonce řekl, že stejně jako nesmí v médiích vystupovat teroristé, neměli by mít právo vystupovat ani skeptici vůči globálnímu oteplování. V lidské historii to bohužel není poprvé.

Souhlasím se spisovatelem Michaelem Crichtonem, že „nejdůležitější výzvou, které lidstvo čelí, je úkol rozlišit realitu od fantazie a pravdu od propagandy. Zejména v naší informační éře (spíše ji vidím jako éru dezinformační) je to mimořádně naléhavé a mimořádně důležité“ (Crichton, 2003). Přispět k tomu se snaží i tato nevelká knížka.

Globální oteplování se v poslední době stalo symbolem a vlastně prototypem sporu pravda vs. propaganda. Byla nastolena jedna politicky korektní pravda a oponovat jí není snadné, ač nemalý počet lidí, mezi nimi špičkových vědců, problém klimatických změn a jejich příčin a důsledků vidí úplně jinak. Hrozí se arogance obhájců hypotézy globálního oteplování a od ní odvozené hypotézy, jež dává do souvislosti globální oteplování s konkrétními

činnostmi člověka. Bojí se důsledků, které to bude mít pro všechny z nás.

Obhájci a propagátoři těchto velmi sporných hypotéz jsou většinou vědci, kteří ze zkoumání tohoto fenoménu – finančně i vědeckým uznáním – profitují, a spolu s nimi politikové (a na ně napojení „fellow travellers“), kteří si na tom – při absenci jiných, pro ně politicky atraktivních témat – budují svou politickou kariéru. Vidím to stejně silně jako známý dánský fyzik Hendrik Tennekes, který proti těmto postojům ostře protestoval již v roce 1990 a který právě teď cítí potřebu zvednout svůj hlas znovu. Vysvětluje to tím, že mezi rokem 1990 a 2007 nastal jeden zásadní rozdíl: „Tehdy jsem byl znepokojen, teď se zlobím.“ Dodává, že na své vědecké kolegy. Já dodávám, že patrně i na některé politiky a další tvůrce veřejného mínění.

Cituje S. H. Schneidera (tehdy děkana na Harvardově univerzitě), který již v roce 1976 vyslovil následující myšlenku: „Vědci si nemožou dovolit naivitu ohledně politických důsledků veřejně publikovaných vědeckých názorů. Mají-li jejich vědecké názory politickou potenci, mají povinnost deklarovat své politické a hodnotové předpoklady a musí být čestní vůči sobě samým, vůči svým kolegům

a vůči svým čtenářům ohledně toho, nakolik tyto jejich předpoklady ovlivnily jejich vědeckou práci.“ To je pro celou mou následující diskusi teze klíčová.

Vidím to podobně jako profesor R. S. Lindzen z Massachusetts Institute of Technology, který nedávno napsal: „Budoucí generace se budou trochu pobaveně divit, že na počátku 21. století vyspělý svět propadl panice kvůli globálnímu zvýšení průměrné teploty o několik desetin stupně a lidé na základě obrovského zveličení velmi nejistých počítačových modelových předpovědí uvažovali o tom, že se vrátí před průmyslovou éru“ (citováno viz Horner, 2007).

Přesně o těchto věcech je tato má útlá knížka, která vznikla v období prvních tří měsíců roku 2007 jako vedlejší produkt mého „prezidentování na plný úvazek“ a která proto spíše cituje, než nabízí originální výzkum. Neaspiruje také na nic jiného než na laickou znalost přírodních věd, ale nepovažuji to za handicap. Problematika globálního oteplování je totiž více záležitostí věd společenských než věd přírodních, jde v ní více o člověka a jeho svobodu než o desetiny stupně Celsia pohybu průměrných teplot.

Téměř před dokončením práce na této knize, v polovině března 2007, jsem byl vyzván, abych pro americký Kongres, pro slyšení („hearings“) s bývalým viceprezidentem Al Gorem, ve formě odpovědí na pět otázek předložil opačnou pozici. Českou verzi svých odpovědí uvádím jako přílohu č. 1 této knihy.

Chtěl bych poděkovat mnoha kolegům a přátelům za „obrušování“ mých názorů v této věci. V poslední době byly pro mne významné zejména rozhovory s Jiřím Weiglem a Dušanem Třískou (a jejich připomínky k textu) a e-mailování s Dr. Lubošem Motlem z Harvardovy univerzity a prof. Fredem Singerem z University of Virginia.

Jako svědek dnešní celosvětové debaty chci říci, že ani já už nejsem jenom znepokojen, že i já už se zlobím. Proto následující text.

25. března 2007

Kapitola 1

Vymezení problému

O životním prostředí sice hovořím a píšu dlouhodobě a opakovaně, ale poněkud nesoustavně. Už delší dobu proto zamýšlím předložit veřejnosti své komplexnější stanovisko k dnešní, tolik zjitřené a tak neférově a neracionálně vedené debatě o životním prostředí a zejména o tzv. globálním oteplování, protože se znepokojením sleduji, že se toto téma stále více a více stává zásadním ideovým a politickým střetem naší současnosti, byť – a to chci více než zdůraznit – nepochybně tématem zástupným.

Ukazuje se totiž, že **soudobý střet o lidskou svobodu – a znovu připomínám, že nikoli o životní prostředí – začíná být veden právě**

s těmito tématy nebo, přesněji řečeno, pomocí těchto témat. Platí to sice daleko více o tzv. vyspělém a nepochybně relativně velmi bohatém světě než o zemích méně rozvinutých (a chudších), kde mají lidé většinou starosti jiné (a daleko přízemnější), ale není pochyb o tom, že právě chudší země na tento, nikoli jejich, spor mohou nejvíce doplatit. Stávají se rukojmím environmentalistů, kteří navrhují zabrzdit lidský pokrok za nesmírnou cenu. Největší obětí budou právě ti nejchudší. A to ještě tyto ambiciózní zásahy nebudou mít téměř žádný významný efekt. Hezky říká **Bjørn Lomborg**, že uskutečnit všechna Al Goreova doporučení (za ohromné náklady) způsobí jediné to, že – dojde-li k naplnění dnešních environmentalistických katastrofických scénářů – lidé na pobřeží Bangladéše se kvůli avizovanému zvýšení hladiny moří utopí nikoli v roce 2110, ale až v roce 2115! Proto je – stejně jako já – přesvědčen, že bychom měli dělat něco úplně jiného, něco, co by skutečné efekty přineslo.

Není jedinou nadějí planety, že průmyslová civilizace zkolabuje? Není naší povinností to udělat?

Maurice Strong,
zástupce generálního tajemníka OSN

Hned na počátku těchto svých úvah chci velmi nahlas vyjádřit svůj souhlas s názorem liberálů klasického typu, onoho snad již k vyměření odsouzeného lidského druhu, k této problematice. Mají pravdu v tom, že největším zdrojem **ohrožení svobody, demokracie, tržní ekonomiky a prosperity na konci dvacátého a na počátku dvacátého prvního století přestal být socialismus** (a 17 let po sametových revolucích už vůbec ne jeho extrémní verze, kterou jsme na vlastní kůži poznali jako komunismus), ale že se jím stala ambiciózní, velmi arogantní a téměř bezskrupulózní **ideologie politického hnutí, které – původně skromně a snad i s dobrými úmysly – začínalo s tématem ochrany životního prostředí, ale které se postupně přeměnilo na s přírodou téměř nesusvisející environmentalismus.**

Tento ideový proud se v současnosti stal dominantní alternativou vůči ideologiím orientovaným důsledně a primárně na lidskou svobodu. Je světovým názorem, který chce radikálně a s jakýmkoli doprovodným „létáním třísek“ (tedy za cenu omezování lidské svobody a za cenu lidských životů) změnit svět, názorem, který chce změnit člověka, jeho chování, uspořádání společnosti, hodnotový systém. Prostě všechno.

Kdykoli někdo zahyne v důsledku zátop v Bangladéši, jeden z šéfů aerolinií by měl být vyvečen ze své kanceláře a utopen.

George Monbiot,
komentátor deníku *Guardian*

Aby nebylo mýlky a aby si snad někdo nemyslel, že se chci plést do přírodních věd a do vědecké ekologie: **s přírodními vědami nemá environmentalismus fakticky nic společného a – co je ještě daleko horší – se společenskými vědami, ač se pohybuje na jejich teritoriu, bohužel také ne.** V tomto ohledu si uchovává naprostou bezelstnost (některých) přírodo-

vědců, kteří striktně uplatňují vědecké principy ve své vlastní disciplíně, ale zcela na ně zapomínají, jakmile z ní vykročí.

Přestože se environmentalismus ohání vědeckostí, ve skutečnosti je ve své podstatě metafyzickou ideologií, která odmítá vidět svět, přírodu a lidstvo, jaké ve skutečnosti jsou, která odmítá vidět jejich přirozený evoluční vývoj a která absolutizuje současný stav přírody a světa a činí z něho jakousi nedotknutelnou normu, jejíž libovolnou změnu prezentuje jako fatální ohrožení.

Al Gore, ve své nedávné, široce publikované newyorské přednášce, výslovně říká, že „čelíme planetární katastrofě“, a když „něco neuděláme během deseti let, nebude možné vyhnout se nevratné zkáze obyvatelnosti planety pro lidskou civilizaci“ (New York University Law School, 18. 9. 2006). Tento výrok je zcela absurdní, zcela výjimečný a má charakter poplašné zprávy. Ve výročí tohoto typu se mimo jiné zapomíná na to, že **celé dějiny naší planety, stav a tvar souše, vodstva, struktura živočišných a rostlinných druhů, vývoj atmosféry atd. jsou předmětem permanentního procesu změn**, vyvolaných jak složitými endogenními přírodními mechanizmy, tak i námi

neovlivnitelnými faktory exogenními, které jsou – jako např. působení Slunce – zcela mimo náš jakýkoli dosah.

V posledních několika tisících let se jedním z faktorů způsobujících tyto změny mimo veškerou pochybnost stal i člověk, pro environmentalisty – a to je přímo symbolické – vlastně exogenní faktor. Díky jeho chování došlo k zásadním změnám v charakteru krajiny, v rozšíření živočišných a rostlinných druhů, k dílčím klimatickým změnám. Přitom je ovšem stále velmi nejasné, jak významný skutečný vliv člověka na proběhnuvší změny – s výjimkou změn lokálních – byl (a je).

Uplatnila-li by se současná kritéria environmentalistů např. na jednotlivé historické etapy vývoje lidstva, museli bychom asi říci, že jsme svědky a viníky permanentní ekologické katastrofy, která změnila původní biotopy v kulturní krajinu, která vytlačila existující flóru a faunu a nahradila ji zemědělskými kulturami, která způsobila klimatické změny (zavlažováním, nebo naopak šířením pouští deforestací a vypásáním vegetace), atd. Zdravý rozum nám však říká, abychom to nedělali. Vykácení pralesů na našem území bylo z dnešního pohledu environmentalistů jistě strašlivou ekologickou

katastrofou, ale jejich nahrazení nás dnes obklopující kulturní krajinou vytvořilo krajinu jinou, a přiznejme si, že ta je – nejen z estetického hlediska – více než přijatelnou náhradou.

Dovedeme-li uvažování environmentalistů do důsledků, zjistíme, že je to ideologie anti-humánní, neboť **základní příčinu problémů světa vidí v samotném rozšíření druhu *homo sapiens***, který se – rozvojem lidského intelektu a schopností člověka přetvářet přírodu a využívat ji ke své druhové expanzi – vymkl z tradičního rámce přírody. Není také náhodou, že řada z nich odmítá postavit člověka do centra našeho uvažování. Je sporné, je-li pro opačný názor úplně správný a výstižný termín antropocentrismus, ale – přiznávám se – že je nevyhnutelnou součástí i mého uvažování. Věřím však, že i uvažování lidského rodu jako celku. Etnocentrismus je úplně něco jiného. Tzv. hypotéza GAIA založená na zbožštění Země také (kritické poznámky k této hypotéze z křesťanského hlediska viz Scharper, 1994).

Environmentalisté – zdá se – neberou v úvahu, že velká část souše je výsledkem uvědomělé lidské činnosti a že **spory, které tzv. ochránci přírody tak často vyvolávají, nechrání žádnou původní přírodu, ale histo-**

rický produkt činnosti lidí. Neexistují např. žádná kritéria, proč má na tom či onom území být překážkou lidské činnosti existence živočišných druhů, které se na tato území rozšířily až poté, co člověk charakter tamní krajiny v uplynulých staletích změnil.

Environmentalisté ignorují i ten fakt, že ve stejném pohybu jako člověk, který stále hledá a vytváří vhodné podmínky pro svůj život, je i příroda. Zatímco pro jedny druhy živočichů a rostlin se činností člověka podmínky zhoršují, pro jiné naopak vhodné podmínky vznikají a příroda sama se těmto změnám velmi pružně přizpůsobuje. Tak tomu bylo vždy, i před zrodem člověka. Proto jsou tolik zavádějící statistiky, které udávají, kolik živočišných druhů za poslední desetiletí vyhynulo. Přesto bývají silným argumentem pro prosazování nejrůznějších ochranných zákazů a omezení. Živočišné druhy vznikají a zanikají jen a jedině proto, že se příroda permanentně přizpůsobuje měnícím se podmínkám.

Neexistuje žádný předem daný optimální stav světa, který máme povinnost chránit. Stav světa je spontánním výsledkem interakce obrovského počtu faktorů kosmických, geologických, klimatických (a mnoha dalších),

včetně působení jednotlivých prvků živé přírody, které vždy sledují zájem na zajištění maximálních podmínek pro svou reprodukci. Rovnováha, která v přírodě nastává, je rovnováhou dynamickou (a *de facto* pouze „trendovou“, skládající se z obrovského počtu dílčích nerovnovah).

Přístup environmentalistů k přírodě je obdobou marxistického přístupu k ekonomickým zákonitostem, protože i oni se snaží svobodnou spontaneitu vývoje světa (a lidstva) nahradit rádobou optimálním, centrálním či – jak je dnes módní říkat – globálním plánováním světového vývoje. Tento přístup je – stejně jako tomu bylo u jeho komunistického předchůdce – utopií, vedoucí ke zcela jiným než zamýšleným výsledkům. Jako ostatní utopie je i tato uskutečňovatelná (nikoli uskutečnitelná!) pouze omezováním svobody a diktátem malé menšiny vyvolených drtivé většině lidí.

Kuriózní podstatu environmentalismu velmi dobře vystihuje snadno dokazatelná proměnlivost environmentalistického útoku v čase, protože **konkrétní předmět kritiky není až tak podstatný. Podstatné je vyvolání pocitu ohrožení, předzvěst nebezpečí netušeného rozsahu, akutnost hrozby. Když se atmosféru to-**

hoto typu podaří vyvolat, vzniká povinnost jednat, jednat rychle a hned, nezdržovat se maličkostmi, nezabývat se náklady, které budou potřebná opatření vyvolávat, vůbec nebrat v úvahu „opportunity costs“ (čili náklady toho, co bude kvůli změně priorit promarněno a ne-realizováno), opomenout standardní, údajně „pomalé“ postupy parlamentní demokracie, nečekat až to „normální, obyčejní lidé“ pochopí, rozhodovat přímo, a to těmi, kteří vědí jak na to.

**Máme už příliš mnoho ekonomického růstu.
Ekonomický růst v bohatých zemích, jako
je ta naše, je nemocí, nikoli léčením nemoci.**

Paul Ehrlich,
profesor Stanfordské univerzity

Není náhoda, že environmentalismus začal kvalitou vody v řekách a jezerech a smogem v průmyslových oblastech, přešel k vyčerpávání zdrojů (slavné, byť absurdní „Limity růstu“ Římského klubu), malthusiánsky předvídal „populační bombu“ a všeobecné přelidnění, soustředil se na DDT, pesticidy a další

chemické prvky a sloučeniny, objevil kyselé deště, varoval před vymíráním druhů, objevil tání ledovců, vzestup mořské hladiny, nebezpečí tzv. ozónové díry, skleníkový efekt a nakonec globální oteplování. Na některé z těchto věcí však zase velmi rychle zapomněl, protože je přirozené, samovolné chování lidí účinně řešilo.

V posledních stopadesáti letech (minimálně od Marxe) socialisté velmi účinně ničili – a ničí i dnes – lidskou svobodu pod hesly humaně a humanisticky vypadajícího zájmu o člověka, o jeho „sociální“ rovnost s druhými a o jeho dobro. Environmentalisté to dělají pod hesly neméně vznešeného zájmu o přírodu a o jakési ještě vyšší, nadlidské dobro (vzpomeňme na jejich radikální heslo „Earth First!“). Hesla v obou případech byla (a jsou), jak už to většinou bývá, pouhou zástěrkou. V obou případech šlo (a jde) výhradně o moc, o nadvládu „vyvolených“ (za které se považují) nad námi ostatními, o prosazování jedině správného (jejich vlastního) světového názoru, o změnu světa.

Souhlasím s **M. Loužkem**, který to vidí velmi podobně, když říká, že environmentalismus „usiluje o reformu společenského řádu

a o odstranění sociální či environmentální ne-
spravedlnosti, kterou vytváří svobodný trh“
(Loužek, 2004).

Naším významným antienvironmentalistou
je **Martin Říman**, což prokazuje již řadu let.
Jeho poslední text na toto téma **Evropská
oteplovací hysterie** (Říman, 2007) jasně říká,
že rozhodnutí Evropské rady zvýšit podíl tzv.
obnovitelných zdrojů „s ochranou životního
prostředí nemá nic společného“ a „s tzv. glo-
bálním oteplováním má společného snad ještě
méně“. Současné ambice některých evropských
politiků být v čele boje s globálním oteplová-
ním považuje za „zbytečně vyplývanou ener-
gii“. Jeho výrok: „Evropské pionýrství bude
ještě beznadějnější než to s rudými šátky ko-
lem krku,“ je více než výstižný.

Souhlasím i s interpretací **Ivana Breziny**,
např. v článku **Ekologismus jako zelené nábo-
ženství** (Brezina, 2004). Autor, který je vzdělá-
ním biolog, toto zelené náboženství velmi
oprávněně a velmi striktně odlišuje od „vě-
decké ekologie“, což mnozí pořád ještě vůbec
nechápu. Nebo setakaspouťváří. Environmen-
talismus (on říká ekologismus) v žádném pří-
padě nepovažuje za „racionálně-vědeckou od-
pověď na reálně existující ekologickou krizi“

(str. 43), která – já bych dodal – neexistuje, ale za paušální odmítání „současné podoby civilizace“. Radikální environmentalismus vychází z představy, že chyba je „v samotné podstatě moderní společnosti“ (str. 53) a proto právě ta musí být změněna.

Ivan Brezina také neomylně bleskurychle zareagoval na aféru Al Gorea s jeho vlastním, velmi nešetrným spotřebováváním elektrické energie. V článku **Velekněz oteplovacího náboženství je nahý** (Mladá fronta Dnes, 3. 3. 2007) pokrytectví těchto lidí odhaluje naprosto nekompromisně.

Podobně i **Karel Kříž** vidí v environmentalismu „nové náboženství“ a vtipně se ptá: „Kdo je zodpovědný za zmizení ledovců ze Šumavy a Krkonoš? Lid popelnicových polí?“

Jedním z dnešních nejmocnějších náboženství západního světa je environmentalismus. Je v něm původní ráj, stav jednoty s přírodou, je tam pád z ráje jako důsledek ochutnání ovoce ze stromu poznání, je tam i poslední soud.

Michael Crichton, spisovatel

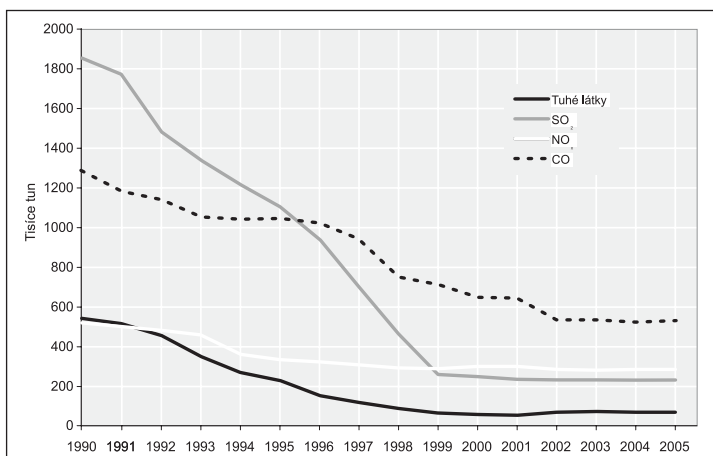

Mohl bych najít ještě další naše, a zejména cizí autory s podobnými názory, ale bohužel jsou tyto (a podobné) kritiky environmentalismu v dnešní době – a to nejen u nás – názory menšinovými. V současné společenské atmosféře – zejména v USA, v Evropě a velmi výrazně ve všech, nikomu bezprostředně nezodpovědných, a proto postdemokratických mezinárodních organizacích typu OSN – jsou považovány za názory politicky nekorektní a to je výrazně oslabuje a blokuje.

Předseda naší Strany zelených **M. Bursík** v textu **Nepodceňujme ekologická rizika** (Bursík, 2007) zcela neskrývaně a nedvojsmyslně říká, že mu o politickou ambici a o odmítání současné reality jde. Podle něho „je na politické reprezentaci, aby vytvořila politické, právní, ekonomické prostředí pro život a aby zajistila udržitelný rozvoj lidstva nebo konkrétně České republiky“ (str. 69). Všimněme si v tomto citátu několika věcí:

– ono, navíc zcela nedefinované a nedefinovatelné, „prostředí pro život“ se podle M. Bursíka teprve musí vytvořit, čili uvažuje se o tom výlučně v budoucím čase, což implikuje, že takové pro život příhodné prostředí na Zemi, a zejména asi v naší zemi, dosud vytvo-

řeno nebylo. To není pravda. V postojích těchto lidí je mimo jiné zcela ignorováno téměř neuvěřitelné zlepšení životního prostředí, ke kterému u nás došlo po roce 1989. Tuto zásadní změnu „zařídil“ životnímu prostředí přátelský (ale pro environmentalisty nepřátelský) trh a spolu s ním tržní ceny a soukromé vlastnictví. To jsou instituce Bursíkem buď zcela odmítané, nebo alespoň považované za nedostačující;

Zdroj: Český hydrometeorologický ústav, Znečištění ovzduší na území České republiky

– hovoří se nikoli o praktických, dílčích, ekonomové by řekli marginálních změnách,

ale rovnou o záchraně „lidstva“, což už jsme v minulosti bohužel tolikrát slyšeli;

– spoléhá se na politickou akci, nikoli na spontánní nepolitickou, nikým neorganizovanou aktivitu miliónů svéprávných a – ve svém vlastním zájmu – racionálně se chovajících lidí. Přesvědčení, že lidské „ideje a um“ (na které sází přesvědčený liberál) „vždy nějaké řešení najdou“ je podle M. Bursíka „bezstarostnou tezí“, se kterou není ochoten se spokojit.

Tím, čím je u nás M. Bursík, je v celosvětovém měřítku **Al Gore**, s nímž jsem se na toto téma utkal v jedné televizní debatě v USA již v únoru 1992, v momentu přípravy konference v Riu, která mnohé z dnešních omylů předurčila. Al Gore považuje ochranu životního prostředí za „nejlepší ústřední organizační princip moderního státu“, podle něhož by se mělo všechno „točit“, což je naprosto absurdní. Už tehdy jsem s ním nesouhlasil téměř v ničem. Naopak velmi souhlasím s **B. Lomborgem a F. Rosem (Jak zchladit Al Gorea, věrozvěsta oteplování, 2007)**, když říkají, že Al Gore vytváří „společnost posedlou ekologií“ a že „se vydal na misi“, která chce „kvůli hrozbě globálního oteplování od základu změnit naši civilizaci“ (str. 11).

Nechci se pokoušet recenzovat Goreův nesmírně zavádějící „dokumentární“ film, protože je urážkou filmového dokumentarismu. Jeden z mých poradců, **M. Petřík**, po návštěvě tohoto filmu napsal článek do časopisu *Euro* (č. 47, 2006) s názvem **Nepříjemná demagogie**. Dovolím si z něj citovat. Říká, že: „Šlo o ideologickou a ekologicky laděnou přednášku, která v sobě zahrnovala snad všechny nectnosti, jichž se mohla dopustit. Grafy bez měřítka, značek a jednotek, citová hra, za kterou by se nemuseli stydět ani aktivisté Greenpeace (např. kreslená ukázka, ve které lední medvěd plave, plave, nenalézá kru, na níž by si mohl odpočinout, a ta, kterou našel, se rozlomí a neunes ho, takže plave dál, vstříc své jisté smrti). Naprostá absence obhájení metody, jakou se k výsledným závislostem, úměrám a predikcím došlo, zato však maximální extrapolace těchto tragických výsledků a blížících se katastrof (nová doba ledová?). A pak přichází politik – záchránce, který (jako jediný) katastrofu odvrátí a tím také zachrání celé lidstvo.“

Velmi symptomatický je i Goreův moralismus. „Do filmu se autorovi hodil i jeho vlastní syn, po jehož úrazu si teprve uvědomil, co je na světě

důležité, i autorova vlastní sestra, která v následku celoživotního kouření zemřela na rakovinu plic. Nechybělo tedy náhlé prozření či až zjevení, typické pro náboženské rituály.“ Závěr je jasný: „Ve filmu o vědu nešlo, o ekologii rovněž ne, maximálně o politické zneužití ekologických témat a přístupů.“

Podívejme se také na Goreovu literární tvorbu. Po knize z roku 1992 **Earth in the Balance** (o které jsme diskutovali v oné televizní debatě), přišla v roce 2006 kniha s názvem **An Inconvenient Truth**, s podtitulem „Planetární katastrofa globálního oteplování a co s tím můžeme udělat“. Nejhorší na této knize je aprioristické vnucování názoru, že je autor knihy výlučným majitelem pravdy. Prezentuje ji nesmírně sebevědomě a protože celé téma vidí jako „morální problém“, prezentuje ji i s patřičným morálním nadhledem nad námi ostatními. Kniha se hemží slovy, která si zaslouží být ponechána v angličtině: „my passion for the Earth“, „planetary emergency“, „terrible catastrophes“, „the extinction of living species“. **Za téměř fascinující považuji jeho výrok, že se blíží „nejhorší katastrofa v historii lidské civilizace“** (úvod). V sobě samém cítí „generační misi“, zatímco u ostatních

jde o pouhý „cynismus“. Je to smutné čtení, ale čtení poučné.

Je nemožné nezmínit jednoho ze zakladatelů environmentalismu **Paula Ehrlicha**, proslulého knihou **Populační bomba**, publikovanou už v závěru 60. let (Ehrlich, 1968). Na počátku 70. let, v knize zvané **A Plan to Save Planet Earth** dokonce navrhoval novou ústavu Spojených států amerických s těmito formulacemi:

1. Kontrola porodnosti musí být zavedena jak v zemích nadměrně vyspělých (overdeveloped countries), tak v zemích málo vyspělých;
2. Nadměrně vyspělé země musí jít zpět (musí být „dedeveloped“);
3. Méně vyspělé země musí být polo-rozvíjeny;
4. Musí být vytvořeny procedury monitorování a regulování světového systému v nepřetržitém úsilí udržet optimální poměr lidí – zdrojů – životního prostředí (Ehrlich, 1971).

P. Ehrlich dokonce doporučoval, aby byl počet obyvatel USA snížen z tehdejších 205 miliónů, protože tento počet považoval za „neudržitelný stav“. Podotýkám, že USA dnes

mají 300 miliónů lidí a že jsou daleko bohatší než před 35 lety. Snad není třeba dodávat, že toto všechno se týká lidské svobody, nikoli životního prostředí.

Spor s environmentalismem má ještě jeden aspekt, který také stojí za zmínku, i když se daného tématu bezprostředně netýká. Dlouhodobě – jak je poměrně známo – protestuji proti odmítání (či vyhýbání se) pravo-levého schématu politiky ve jménu inženýrského vidění světa a třetích cest, které říkají, že se na pravo-levý spor má už dávno zapomenout.

O zapomenutí být řeč nemůže. Minulost a její hrůzy nám to připomínají více než důrazně. I např. v období fašismu se totiž argumentovalo podobným způsobem. **Anna Bramwellová** v knize **Ecology in the 20th Century** z roku 1989 kritizuje větu z třicátých let: „Ti, kdo chtějí reformu společnosti v souladu s potřebami přírody, nejsou pravičáci, ani levičáci, ale ekologicky uvědomělí lidé.“ Stejně tak souhlasím s **Peterem Staudenmaierem** v knize **Zelené křídlo nacistické strany a jeho historičtí předchůdci** (Staudenmaier, 1999), který považuje „heslo, prosazované mnoha současnými zelenými ‚Nejsme napravo, ani nalevo, jsme vpředu‘ nejen za historicky naivní, ale i za

politicky fatální“ (Bramwell, 1989, str. 36).

Přesto si říkám, že nevím, jestli právě teď nemám trochu ustoupit. I dnes bych sice mohl říci, že původní pravo-levé schéma dovedu obhájit jednoduchým odkazem na to, že **environmentalismus není nic jiného než novodobá inkarnace tradičního levičáctví**, ale nevím, jestli by to pomohlo. Některá slova už jsou obsazena a možná nemá smysl pokoušet se je předefinovávat. To teď ale nijak zásadně rozhodovat nechci.

Konec konců i náš spor na počátku devadesátých let – spor zastánců klasického liberalismu s ideologií „občanské společnosti“ – nebyl klasickým pravo-levým sporem. I tehdy to byla ze strany těchto neliberálů podivná směsice moralizujících postojů (k chování člověka ve veřejné i soukromé sféře) a velmi zastaralých názorů na trh a další důležité ekonomicko-sociální instituce a politiky. Nebylo to však klasické levičáctví. Stejným způsobem je ostatně veden i dnešní spor klasických liberálů s europeismem (viz můj esej **Co je europeismus?**, Klaus, 2006).

Podobný vývoj se odehrává vlastně na celém světě. **R. F. Noriega** ve svém nedávném textu **Struggle for the Future: The Poison of**

Populism and Democracy's Cure (Noriega, 2006) při analýze situace v Latinské Americe připomíná, že ani tam se dnes nejedná o klasický „boj mezi levicovými a pravicovými ideologiemi“, ale že jde o demokracii samotnou ve jménu těch či oněch „přímo prosazovaných“ názorů populistických vůdců. (I u nás to ostatně také byl střet mezi liberálními a neliberálními ideologiemi o svobodu a o samotnou podstatu demokracie.)

Noriega odkazuje na demokracii ohrožující populismus, stejně jako to dělá **M. Tupy** při analýze situace ve střední a východní Evropě ve studii **The Rise of Populist Parties in Central Europe** z listopadu 2006. M. Tupy – pro naši diskusi příznačně – říká, že definičním rysem populismu je odmítání brát v úvahu „trade-offs“ (str. 7), čili odmítání brát v úvahu alternativy a odmítání toho, že je vždy „něco za něco“. Tento postoj je přímo učebnicovou charakteristikou různých „zelených“ výroků a požadavků.

Řada autorů poukazuje i na historické spojitosti environmentalismu (i když se pro něj v různých chvílích používaly různé názvy) s dalšími nebezpečnými či přímo totalitními ideologiemi, zejména s fašismem (či nacist-

mem). Už jsem citoval P. Staudenmaiera, který systematicky zkoumá tzv. „zelené křídlo německého nacionálního socialismu“ a poukazuje na významné „ideologické překryvy mezi nacionálním socialismem a hnutím za ochranu přírody“ (cit. dílo, str. 10). Upozorňuje na – již v druhé polovině devatenáctého století vzniklé – „völkisch hnutí“, které sjednocovalo „etnocentrický populismus s přírodním mysticismem“ (str. 12) a jehož jádrem byla „patologická reakce na modernizaci“ (str. 13). Stoupenci tohoto hnutí považovali za „pravděpodobně nejzhooubnější rys evropské buržoazní civilizace údajně přílišný význam, který přikládala člověku obecně... Člověk pro ně byl bezvýznamný tvor, jakmile byl poměřován s rozlehlostí vesmíru a mohutnými silami přírody“ (str. 14–15). Staudenmaier přesně říká, že „smíšením etnocentrického fanatismu, reakčního odmítání moderního života a upřímného zájmu o otázky životního prostředí vzniká neobyčejně mocný lektvar“ (str. 15). Připomíná také esej Ludwiga Klagese „Člověk a země“ z roku 1913, který „předjímal téměř všechna hlavní témata současného ekologického hnutí. Hovořil o zrychlujícím se mizení druhů, narušení globální rovnováhy ekosystémů, odlesnění, zkáze do-

mácích kultur a divočiny, růstu měst a rostoucím odcizení člověka a přírody“ (str. 17–18). Klagesova práce je „útokem na racionální myšlení jako takové“ a „otevívá dveře nejbrutálnějším formám autoritářství“. Za téměř symbolické považuji i to, že tato esej „byla roku 1980 znovu vydána jako oceňovaná a významná práce, která provázela zrození německých zelených“ (str. 18).

Ve třicátých letech, kdy byl řadou tehdejších autorů (a politiků) odmítán „antropocentrický názor na svět“, byl v Německu připravován „Říšský zákon o ochraně Matky Země, který měl zabránit stálému úbytku nenahraditelných základů veškerého života“ (str. 30). V závěru své studie Staudenmaier říká, že „národně socialistické přírodní náboženství bylo nebezpečnou směsí primitivní teutonské přírodní mytologie, pseudovědecké ekologie, iracionalistického antihumanismu a mýtů o spáse rasy prostřednictvím návratu ke kořenům, k půdě“ (str. 21).

Přesahy do pozdější doby kriticky ukazuje i **Janet Biehlová** v textu **Ekologie a modernizace fašismu na německé extrémní pravici** (Biehlová, 1999). Podle ní dnešní německá „nová“ pravice hledá „ekologickou alternativu

k moderní společnosti“ (str. 48) a otevřeně říká, že je „ekologická krize řešitelná pouze autoritativními prostředky“ (str. 70), že je třeba, aby vznikla „elitářská vláda spásy“ a že „chceme-li se vypořádat se současnými problémy, potřebujeme trochu ekologické diktatury“ (str. 71). Nejde mi o hledání historických paralel za každou cenu, ale ani tyto věci bychom neměli pouštět ze zřetele. Je třeba na ně stále znovu a znovu upozorňovat.

Ze všech výše uvedených důvodů považuji environmentalismus za nejvýznamnější neli-berální, populistickou ideologii současnosti, která si pozornost liberálů (evropského stylu) více než zaslouží. Není správné svádět staré, dávno neexistující války a utkávat se s protivníky, kteří už nejsou schopni mobilizovat ke „vzpouře davů“. Environmentalisté toho v dnešní době schopni jsou.

V tomto textu mi nejde o takto široce pojatý obecný ideový spor, neboť ten probíhá jinde a jinak, i když – ze strany obhájců lidské svobody – stále ještě trochu zakřiknutě. Jde mi „jen“ o připomenutí několika elementárních primárně ekonomických pouček či konceptů, které zastánci environmentálních pohledů většinou zcela opomíjejí, ač jsem přesvědčen, že

jsou tyto věci – na základě běžné životní zkušenosti kohokoli z nás – dobře, a to i intuitivně, pochopitelné. Přes všechnu svou snahu se nemohu dobrat k závěru, zda to ti, kteří je v úvahu neberou, dělají záměrně a vědomě, nebo zda je to u nich opravdu způsobeno „pouhou“ neznalostí již desetiletí či staletí známých principů.* Jde mi ale i o uvedení některých základních závěrů dnešní diskuse o globálním oteplování (kap. 6).

Ekonom si neklade otázku, zda ty či ony ekologické změny nastanou, v tom mu jeho vlastní disciplína nepomůže. Klade si otázku, nakolik budou různé ekonomické faktory působit proti nim, a hlavně si klade otázku, jak

* V listopadu 1986, tedy před dvaceti lety, se v Kosově Hoře konal seminář sociologů, biologů a ekonomů z různých ústavů ČSAV (Moldán, Vavroušek, Petrušek, Mezřický, Musil, Illner na straně jedné a Klaus, Ježek, Tříška, Mlčoch na straně druhé). Přednesené texty byly několikrát vydány, naposledy v Centru pro otázky životního prostředí, UK, Praha 2003. Již v roce 1986 jsem v textu *Ekonomie a ekonomika v kontextu ekologických problémů – dvacetero ekonomů v tezích* nastolil řadu výchozích tezí, které se objevují v tomto textu, a nemám sebemenší důvod je teď měnit či popírat.

tyto změny hodnotit, případně přímo oceňovat. Právě tím ekonomie chce a může přispět k ekologické problematice.

Jak zdůrazňuje **D. Tríska** ve svém zatím nepublikovaném textu **Ekonomická analýza neekonomických problémů – případ globálního oteplování** (8. 2. 2007) – a konec konců jak už naznačuje sám název jeho textu – „ekonomika (ekonomický systém) není jediným předmětem ekonomie. Ekonomové se cílevědomě zabývají i jinými společenskými systémy“ (str. 6). Vyplývá to z toho, že „ekonomika není jen anonymním (neosobním) tokem technologií, statků a služeb, ale že je to společenský systém vzájemně integrujících, odlišně motivovaných subjektů“ a že si právě k tomu vybudovala „mohutnou metodickou základnu“. Ta jí umožňuje, aby se i – na první pohled – neekonomický jev stal předmětem jejího zkoumání jako obecného problému rozhodování subjektů. Opět tedy **nejde o měření teploty, oxid uhličitý, sluneční záření, podmořské zásoby ropy a tisíce dalších věcí tohoto typu, ale o chování člověka.**

Nebudu se zabývat obecným konceptem racionality lidského chování, ač to k tomu více než patří (zde upozorňuji na **Misesovu** knihu

Lidské jednání, 2006), vztahem vzácnosti a cen, významem vlastnických vztahů pro jakékoli – tedy i k životnímu prostředí se vztahující – lidské chování, problematikou externalit, principem marginalismu, atd., protože to by požadovalo úplně jiný rozsah této knížky.

Podrobněji se dotknu pouze několika témat, nicméně témat, která v dané chvíli považuji za klíčová. Vyjdu z toho, že se ekonomové dlouhodobě a velmi netriviálně zabývají konceptem preference času nebo snad „časové preference“ (time preference), že mají zásadní výhrady k absolutistickému chápání principu opatrnosti či prevence (precautionary principle), že se zabývají otázkou vlivu výše důchodů (a bohatství) na lidské chování a že mají co podstatného říci k otázce zdrojů a jejich konečnosti či vyčerpatelnosti ve vazbě na technický pokrok. Od ekologů či environmentalistů se právě v těchto věcech liší zcela zásadně. Mimo jiné i proto, že ekonomové – na rozdíl od environmentalistů – nevytvářejí žádné politické hnutí.